

Ārsta loma pasaules operu izrādēs 18.–20. gadsimtā

Jekaterīna Tjurina¹, Juris Salaks^{1,2}

¹ *Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, Latvija*

² *Rīgas Stradiņa universitāte, Medicīnas vēstures institūts, Latvija*

Ievads. Operu izrāžu sižetos bieži tiek atspoguļotas kāda noteikta gadsimta dzīves aspekti. Pēc operu libretiem un režisoru redzējuma var vērtēt raksturīgās veselības problēmas, kā tās risinātas un kādas ārstēšanas metodes lietotas. Tostarp trīs gadsimtu garumā var izvērtēt ārstu sociālo stāvokli sabiedrībā un tā maiņu vēsturiskajā attīstībā.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis ir izpētīt ārsta lomu pasaules operu izrādēs 18.–20. gadsimtā, izmantojot muzeju un arhīvu datus, operu izrāžu libretus un video ierakstus. Detalizēti tika apskatītas un analizētas Latvijas Nacionālajā operā iestudētās izrādes. Pētījumā izmantota vēsturiski salīdzinošā metode. Darba rezultāti tiks atspoguļoti plašākai publikai pieejamā izstādē “Ārsti operas izrādēs”, kuru atklās Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā 2013. gada 14. februārī.

Rezultāti. Apmēram 10% no pašreiz 400 aktīvi iestudētām operām pasaules operas namos izrāžu sižetos parādās ārsts, kas katrā gadsimtā ir atšķirīgs. 18. gadsimtā – klasiskās operas attīstības periodā – izrādēm galvenokārt bija mitoloģisks saturs, tajās ārsta loma netika uzsvēta. Bet jau 18. gadsimta beigās, sevišķi operu attīstības romantiskā perioda sākumā, parādās trešā plāna, galvenokārt komiskas, lomas – šarlatāni, bārdzīņi, ceļojošie ārsti, viltus ārsti u. c. Piemēram, Volfgana Amadeja Mocarta operā *Così fan tutte* jeb “Tā dara visas” mājkalpotāja Despina izliekas par ārstu un mēģina atdzīvināt karavīrus, kas iedzēruši indi. Gaetāno Doniceti operā “Mīlas dzēriens” tiek attēlots ceļojošais tirgotājs Dulkamara, kas pārdod līdzekli visu kaišu ārstēšanai.

19. gadsimta operās parādās pirmie ģimenes ārstu prototipi, piemēram, Žaka Ofenbaha operā “Hofmaņa stāsti”, dakteris Mirākls ārstē Antoniju, kurai, visticamāk, ir iedzimta sirdskaite. Un Džuzepes Verdi traģiskajā operā “Traviata”, doktors Grenvils ārstē Violetai tuberkulozi. Operu sižetos ārsti sāk parādīties jau kā sabiedrībā godājami cilvēki, pie kuriem var griezties pēc palīdzības.

20. gadsimta operās ārsts tiek attēlots ne tikai kā klīnicists, bet aizvien biežāk arī kā zinātnieks un pētnieks. Viena no raksturīgākām šajā ziņā ir Albāna Berga opera “Voceks”, kurā ārsts veic medicīnas eksperimentus un novērojumus.

Secinājumi. Pētījumā izvērtētas ārstu lomas 18.–20. gadsimta operu izrādēs. Tas atspoguļo ne tikai medicīnas attīstību, bet arī ilustrē ārstu sociālo stāvokli un sabiedrības attieksmi pret ārsta profesiju dažādās sociālekonomiskās un politiskās situācijās.